

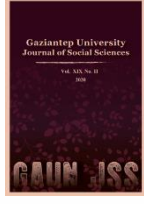
PAPER DETAILS

TITLE: Baris Insa Süreçlerinde Yeni Yaklasimlar: Liberal Baristan Melez Barisa Dönüsüm Analizi

AUTHORS: Efser Rana COSKUN

PAGES: 960-977

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3198351>

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Barış İnşa Süreçlerinde Yeni Yaklaşımlar: Liberal Barıştan Melez Barışa Dönüşüm Analizi

New Approaches in Peacebuilding: The Analysis of the Transformation From Liberal Peace to Hybrid Peace

Efser Rana ÇOŞKUN^{a*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-3703-8550

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 8 Haziran 2023

Kabul tarihi: 19 Temmuz 2023

Anahtar Kelimeler:

Melez barış,
Liberal barış,
Yerele dönüş,
Barış inşası,
Melezleşme.

ÖZ

Bu makale, Türkiye'deki Barış ve Çatışma Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler (Uİ) alanları bağlamında, "yerele dönüş" perspektifinden barış inşa süreçlerine yeni bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır. Melez barış (hybrid peace) kavramı, daha önce Türkiye'deki akademik çalışmalarda yeterince ele alınmamıştır. Bu nedenle, makalede melez barış kavramının tanımı, liberal barış sonrası gelişimi ve kavrama yönelik eleştirileri, akademik yazında oluşturulan kuramsal çerçeve üzerinden ayrıntılı bir şekilde değerlendirilip analiz edilmektedir. Melez barış, geleneksel barış inşa çalışmalarının aksine, yerel dinamiklere, kültürel faktörlere ve toplumsal yapıya daha fazla odaklanır. Bu çalışmanın birinci amacı, melez barışın hangi yaklaşımların dönüşümü ile ortaya çıktığını ve liberal barış eleştirilerine nasıl bir yanıt sunduğunu açıklamaktır. Bu bağlamda, melez barışın nasıl ortaya çıktığı ve liberal barış eleştirilerine karşı nasıl bir alternatif sunabileceği incelenmektedir. Ancak, melez barış kavramı, bazı eleştirilere maruz kalmış ve sorgulanmıştır. Bu çalışmanın ikinci amacı, bu kavrama yönelik eleştirilerin irdelenerek değerlendirilmesidir. Çalışmanın ortaya koyduğu özgün iki önemli eleştirilerden birincisi barış inşa sürecine dahil olan aktörler ikiliği, ikincisi barış inşa sürecini sahiplenme ikiliğidir. Makalenin ilk bölümünde liberal barış kavramı ve eleştirileri ele alınacaktır. Bu bölüm, liberal barışın temel prensiplerini, etkinliğini ve eleştirilerini analiz ederek, melez barış kavramının ortaya çıkışını açıklayacaktır. İkinci aşamada ise, liberal barış ile melezleşme arasındaki ilişkiler ve melezleşme süreçlerinin farklı açılara nasıl evrilebileceği çeşitli örneklerle tartışılacaktır. Bu bölüm, melez barışın nasıl farklı bir perspektif sunduğunu ve nasıl alternatif bir yaklaşım olduğunu ortaya koymayı hedeflemektedir. Sonuç olarak, bu makale, melez barış kavramını tanımlamak, liberal barış sonrası gelişimi ve eleştirileri üzerine analitik bir değerlendirme yapmak amacıyla yazılmış ilk çalışmadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: June 8, 2023

Accepted: July 19, 2023

Keywords:

Hybrid peace,
Liberal peace,
The local turn,
Peacebuilding,
Hybridisation.

ABSTRACT

This article aims to provide a new approach to peacebuilding processes from the perspective of "local turn" in Peace and Conflict Studies and International Relations (IR) in Türkiye. The concept of hybrid peace has not been sufficiently addressed in previous studies. This article thoroughly evaluates and analyzes the definition of hybrid peace, its development in the context of liberal peace, and the criticisms. Unlike traditional peacebuilding efforts, hybrid peace focuses more on local dynamics, cultural factors, and social structures. The first objective of this study is to explain emergence of hybrid peace through the transformation of various approaches and how it responds to criticisms of liberal peace. The study examines how hybrid peace emerged and how it can offer an alternative approach. However, hybrid peace is criticized. The second objective is to examine and evaluate criticisms directed towards this concept. The first original criticism identified by this study is the duality of actors involved in the peacebuilding process, and the second one is the duality of ownership of the peacebuilding process. The article firstly will discuss the liberal peace and its criticisms which will analyze the fundamental principles, explaining emergence of hybrid peace. Secondly, relationships between liberal peace and hybridization and how the processes of hybridization can evolve into different perspectives will be discussed with diverse examples which aims to demonstrate how hybrid peace offers a different approach. Consequently, this article is the first study written to explain hybrid peace and provide an analytical assessment of its development and criticisms.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: rana.coskun@asbu.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Peacebuilding processes have long been a focal point of research in the fields of Peace and Conflict Studies and International Relations (IR). In the context of Turkish literature in those fields, however, the concept of hybrid peace has not received sufficient attention in previous studies. This article aims to bridge this gap by presenting a new approach to peacebuilding processes in light of the debates of "the local turn." By thoroughly evaluating and analyzing the definition of hybrid peace, its development within the framework of liberal peace, and the criticisms directed towards it, this study seeks to shed light on its potential as an alternative peacebuilding paradigm. Traditionally, peacebuilding efforts have primarily focused on top-down approaches, relying on external actors and institutions to enforce peace and resolve conflicts. One of the theoretical and empirical debates that emerged with the end of the Cold War is the process of liberal peacebuilding, which has played a significant role in world politics since the late 1990s. Over the past twenty years, liberal peace has been both seen as a fundamental element of peacebuilding mechanisms and heavily criticized. Liberal peacebuilding mechanisms involve processes led by international actors and organizations, aiming to establish state security and peace within the framework of democratic standards. At the core of these mechanisms lies the following assumption: liberal and democratic countries and societies, compared to non-liberal ones, will be more peaceful both domestically and in their foreign policies. However, criticisms directed towards the concept of liberal peace and its mechanisms have been increasing in the literature of IR and Peace and Conflict Studies. While liberal peacebuilding argues that promoting liberal values and institutions will lead to peace and stability, critics question and challenge the universal applicability and effectiveness of such an approach. They argue that the imposition of liberal democratic norms and institutions on diverse societies can be met with resistance and backlash, potentially leading to further conflict and instability. Scholars and practitioners have raised concerns about the universal applicability, power dynamics, cultural biases, and economic priorities associated with the concept of liberal peace. Additionally, critics highlight the inherent power dynamics embedded within liberal peacebuilding processes. They argue that these mechanisms often prioritize the interests and agendas of powerful international actors, undermining the agency and autonomy of local populations. The top-down nature of liberal peacebuilding can lead to a lack of ownership and inclusivity, neglecting the specific needs and contexts of the communities affected by conflict. Furthermore, the Western-centric nature of liberal peacebuilding has also been criticized. Critics argue that the focus on Western norms and values overlooks the diverse cultural, historical, and social contexts in which conflicts occur. This ethnocentric standard approach can limit the effectiveness of peacebuilding efforts and hinder the development of locally relevant and context-specific solutions. In light of these criticisms, alternative approaches to peacebuilding have emerged. Some scholars advocate for a more inclusive and participatory approach that engages local communities, grassroots organizations, and non-state actors in the peacebuilding process. Hybrid peace has emerged as a significant and an alternative approach in the field. This bottom-up perspective aims to empower local actors and ensure that peacebuilding efforts align with their needs, aspirations, and cultural specificities. Unlike liberal peace, hybrid peace places a greater emphasis on local dynamics, local agency, cultural factors, and social structures. Its emergence can be understood through the transformation of various approaches in response to criticisms of the traditional liberal peace framework. Hybrid peace recognizes the limitations of top-down approaches and acknowledges the importance of including local communities, non-state actors, and grassroots initiatives in peacebuilding processes. By engaging with local actors and understanding the nuances of their context, hybrid peace aims to foster sustainable peace that is rooted in the realities of the local population. Hybrid peace provides a counterpoint to these criticisms by acknowledging the importance of local agency and recognizing the diversity of actors involved in the peacebuilding process. It recognizes that peace is not solely the responsibility of international organizations or governments but rather a collective effort that involves multiple stakeholders. By incorporating local dynamics, cultural factors, and social structures, hybrid peace seeks to create a more inclusive and context-sensitive approach to peacebuilding. While hybrid peace presents a promising alternative, it is not without its own criticisms. The second objective of this study is to examine and evaluate these criticisms, providing a comprehensive analysis of their validity and implications for peacebuilding. One significant criticism identified in this study is the duality of actors involved in the peacebuilding process. Hybrid peace, by nature, entails the involvement of various actors, including international organizations, national governments, local communities, and non-state actors. This multiplicity of actors can lead to complex dynamics, power struggles, and potential challenges in coordination and cooperation. Hence, understanding and managing these dynamics becomes important regarding the implementation of hybrid peace processes. Another criticism centers around the duality of ownership in the peacebuilding process. Hybrid peace implies a shared responsibility, where both external actors and local stakeholders contribute to shaping and implementing peacebuilding strategies. However, some questions arise with respect to power dynamics, legitimacy, and the extent of local ownership in decision-making processes. In conclusion, this article represents the first comprehensive study to define the concept of hybrid peace and provide an analytical assessment of its development and criticisms within the context of liberal peace in Turkish literature of IR. By embracing the "local turn" approach, hybrid peace offers a more inclusive peacebuilding processes. While hybrid peace presents a promising alternative, it is essential to critically examine and address the criticisms it faces, particularly concerning the involvement of multiple actors and the distribution of ownership in the peacebuilding process. By noticing and assessing these challenges, hybrid peace has the potential to contribute to more effective and sustainable peacebuilding efforts.

Giriş

Soğuk Savaş'ın bitimiyle ortaya çıkan, kuramsal ve ampirik yeni tartışmalardan biri de 1990'ların sonundan itibaren dünya politikasında önemli bir rol oynayan liberal barış inşa sürecidir (Doyle, 1983, ss. 205-235; Helman ve Ratner, 1992; Zartman, 1995; Boutros Boutros-Ghali, 1992). Son yirmi yıldır, liberal barış, barış inşa mekanizmalarının temel ögesi olarak görülmeye başlanmasıyla birlikte, fakat aynı zamanda da çok fazla eleştirilen kavramlardan biridir (Campbell, Chandler ve Sabaratnam, 2011). Liberal barış inşa mekanizmaları, uluslararası aktörlerin ve uluslararası kuruluşların liderliğinde yürütülen, devlet güvenliği ve barışını demokratik standartlar çerçevesine oturtan mekanizmalardır.

Bu mekanizmaların temelinde yatan ön kabul şöyledir: Liberal ve demokratik ülkelerin ve toplumların, diğer liberal olmayan ülke ve toplumlara kıyasla hem içte hem de dış politikalarında daha barışçıl olacağıdır. Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Çalışmaları yazınlarında, liberal barış kavramına ve liberal barış kurma mekanizmalarına yöneltilen eleştiriler de artmaktadır (Paris ve Richmond, 2009; Mac Ginty, 2011). Liberal barış çerçevesi altında yürütülen liberal barış kurma çabalarının, insani aktiviteleri standardize etmesi ve bunu Batı merkezli aktörlerin siyasi çıkarlarına uygun yapması tartışma ve eleştirilerin temel argümanı olarak vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, literatürde altı çizilen esas problemlerden ikisi, liberal barış kavramında hem kavramsal hem de ampirik anlamda eksiklikler olduğu ve kavramın egemen aktörlerin siyasi ve ekonomik çıkarlarına hizmet ettiğidir (Mac Ginty, 2011).

Bu tartışmalar ışığında, barış inşasında yeni evrelerin ve adımların üretilmesi, geliştirilmesi önem kazanmıştır. Yeni mekanizmaların ve yeni evrelerin yerel toplumları ve onların temel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurması temel kaygılardan biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, yerele dönüş kavramının hem liberal barış eleştirisi hem de yeni alternatif barış kurma mekanizmalarının ana parçalarından biri olduğunun altı çizilmelidir (Coşkun, 2022). Yeni mekanizmalar içerisinde ise son yıllarda giderek önem kazanan “melezleşme/ melezlik” (*hybridity*) göze çarpmaktadır. Chandler, liberal barış paradoksunun temelinde liberal evrensel varsayımların olduğunu dile getirmekle birlikte, bu paradoksu liberal evrenselciliğin ötesine geçememe hâli olarak tanımlamaktadır (Mac Ginty, 2011; Chandler, 2015). Chandler (2015), Nadarajah ve Rampton (2015), melezlik kavramını liberal barış ve liberal barış paradoksuna yönelik tartışmalar ve eleştiriler sonucunda doğan, uluslararası ve yerel seviyeleri hem aktörler hem de değerler açısından birbirine bağlayan bir barış kurma mekanizması olarak tanımlamaktadır. Melezleşme, tanım olarak, yerel ve uluslararası değerlerin, çeşitli normların ve aktivitelerin uyumlaştırılmasını sağlayacak bir zeminin hazırlanması anlamına gelmektedir (Nadarajah ve Rampton, 2015, s. 53).

Bu makalede, eleştiriler ve tartışmalar sonucunda liberal barışın yeni bir evreye girdiği barış kurma mekanizmalarından biri olan, yeni ve “yerele dönüş” odaklı melezlik/melezleşme analiz edilecektir. Üç aşamadan oluşacak olan bu makalede, melezlik kavramı üzerinde oluşturulan yazına dayanarak bu yaklaşımın getirileri tartışılacaktır. Önceki yıllarda Türkiye’de yapılmış olan akademik çalışmalarda, liberal barış eleştirisi üzerinden melez barış kavramı yazın değerlendirmesi bulunmamaktadır. Böylece, bu tartışmaların ışığında melez barış yazını değerlendirmesi yapılarak Türkçe Uluslararası İlişkiler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları yazınlarına, katkıda bulunulacaktır. Bu bağlamda, birinci bölümde liberal barış kavramının tarihsel ve kavramsal arka planı ele alınarak, liberal barış kavramı ve liberal barış paradoksu eleştirileri üzerine olan yazın değerlendirilecektir. İkinci aşamada, yerel seviyenin barış inşa mekanizmalarındaki öneminden bahsedilerek, yeni yöntemlerin yükselişi irdelenecektir. Üçüncü bölümde ise melez barış inşa mekanizmalarının (melezleşmenin) hangi süreçlerden oluştuğu, önemi ve katkısı üzerine bir analiz yapılacaktır. Bu analizler esnasında, *yerele dönüş* yaklaşımını, pratik anlamda da uygulamaya çalışan Batı-dışı aktörlerin barış inşası faaliyetleri

örneklendirme olarak ele alınacaktır.

Dördüncü ve son bölümde, bu çalışma melez barış kavramına yönelik iki temel eleştiriyi ortaya koymaktadır. Bunlardan birincisi, barış inşa sürecinde aktörler arasında oluşabilecek ikilikler; ikincisi ise: barış inşa sürecini sahiplenmede oluşabilecek ikiliklerdir. Bu eleştirileri detaylı bir şekilde ele aldıktan sonra, bu çalışma, melez barış inşası sonucunda, pozitif melez barış ve negatif melez barış oluşma durumlarının ele alınması ile sona erecektir.

Liberal Barış Kavramı ve Eleştirileri

Bu kısımda liberal barış kavramı farklı tanımlarıyla ele alınıp, üzerine yapılan tartışmalar ve eleştiriler detaylı şekilde irdelenecektir. Liberal barış kavramının ortaya çıkışında en etkili olan noktalardan birincisi, liberal olarak kurulmuş veya oluşturulmuş toplulukların hem yerel hem de uluslararası alanlarda “liberal” olmayanlara göre daha barışçıl ilişkiler yürüttüğüdür (Newman, Paris ve Richmond, 2009). Uluslararası İlişkiler literatüründe bu anlayışa benzer nitelikte olan ve liberaller tarafından önem kazanan bir diğer kavram demokratik barıştır. (*democratic peace*) (Doyle, 1983, Goldsmith, 2007; Hegre, 2005; Spiro, 1994). Bu kavram, demokratik ülkelerin birbirine hem ekonomik hem de politik anlamda birbirine bağlı olduğunu ve ülkelerinde liderler üzerinde kısıtlayıcı etkisi olan kurumların varlığından dolayı bunların birbiriyle asla savaşa girmeyeceğini savunmaktadır (Doyle, 1995).

İkinci olarak, Michael Doyle, karşılıklı saygı çerçevesinde hareket eden liberal demokratik ülkelerin, liberalizm sayesinde hem ekonomik hem de politik anlamda karşılıklı ilişkilerini iyileştirdiklerinin ve yeni ortaklıklar kurduklarının altını çizmektedir (Doyle, 1995, s. 213). Herhangi bir tehdit karşısında bile, liberal devletler oluşturdukları, liberal barış bölgelerini ve barışçıl birlikleri (*pacific unions*) sürdürmeye devam ederler (Doyle, 1995, s. 213). Bu fikrin temelinde yatan, Kant tarafından ortaya çıkarılan “Daimi Barış” (*Perpetual Peace*), barışçıl birliklerin genişlemesinin devam edeceğini iddia etmektedir. Fakat, Kant bunun için temel üç tanımlayıcı maddenin var olmasını savunmaktadır (Friedrich, 1949, s. 453). Bunlardan ilki; cumhuriyetçi anayasa, ikincisi liberal demokrasilerin oluşturacağı “barışçıl birlikler”, üçüncüsü barışçıl birliklerin yürütülmesi için gerekli olan kozmopolit hukuktur (*cosmopolitan law*). Burada, çatışma, yerel ve uluslararası barış alanlarının birbirine ilintili olduğu vurgulanmıştır. Özetle, liberal ve demokratik barış ile, liberal olmayan devletlerin aksine, liberal devletler tarafından yürütülen, cumhuriyetçi ve kozmopolit hukuk ile desteklenen barışçıl birliklerin kurulması sağlanır.

Ayrıca, liberal barışın beslediği demokratik barışın yaygınlaşabileceği tartışılmıştır (Goldsmith, 2007, s. 12). Kantçı fikirler ışığında ortaya çıkan demokratik barış, bölgesel ilişkiler açısından da dünyadaki liberal demokrasilerin birbiriyle olan ticari ve ekonomik ilişkilerinin yayılması ile, dünyanın daha barış içerisinde bir yer hâline geldiğini savunmaktadır (Hegre, 2005, s. 17; Doyle, 1995, s. 87). Bu sebepten dolayı, liberal barışın hem iç hem de dış politikada, bireyleri temel alan ve bu bireyleri demokratik topluluklara dönüştürmek için iyi bir enstrüman olduğu iddia edilmektedir (Hegre, 2005, s. 17).

Üçüncü temel nokta ise, Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ortaya çıkan liberal barışın iki grupta kategorize edilebilmesidir. Bu gruplar şu şekildedir: liberal uluslararasılaşma ve liberal müdahale (Mac Ginty, 2011, s. 20). Birincisinde, -liberal uluslararasılaşmada- ana motivasyon olarak etkili olan birkaç element vardır. Bunlar: 1) demokrasinin sağlanması, 2) uluslararası piyasaya dayalı ekonomik reformların uygulanması ve 3) “modern devlet” anlayışı ile paralel yeni kurum ve kuruluşların yapılandırılması olarak nitelendirilmektedir (Newman, Paris ve Richmond, 2009, s. 6). Bu motivasyonda, Dillon ve Reid (2001, ss. 45-46), liberal uluslararasılaşma projesinde, egemen devlet formlarının sivil toplum, sivil haklar, yargı gücü ve benzeri söylemler ile dönüşüme uğrattılıp, devletlerarası sistemin geliştirilmesinin de etkili

gücü olduğunu vurgulamışlardır.

İkinci kategori olan liberal müdahale bağlamında, bu öğeler sayesinde, uluslararası aktörler uzun süreli barış inşa süreçlerinin, liberal çerçeveye oturtularak daha kalıcı olacağı kanısındadırlar. Yani, liberal barış, uluslararası arena tarafından desteklenen aktörlerin ve yapıların kullandıkları egemen barış inşa enstrümanı olmuştur. Buna paralel olarak, liberal müdahale de egemen uluslararası faaliyet hâline gelince, bu müdahalelerde Batılı dünyanın önde gelen uluslararası organizasyonlarının ve uluslararası finansal kuruluşlarının ideolojilerinin yansımalarını görmek mümkün hâle gelmiştir (Dillon ve Reid, 2001). Yukarıda açıklanan iki kategoride de liberal barış, hem resmi hem de resmi olmayan yapıları barındırmaktadır. Resmi yapı çerçevesinde uluslararası ve bölgesel aktörlerin payı büyüktür; resmi olmayan yapılar arasında ise çeşitli ağların gücü ve etkisi görülmektedir (Mac Ginty, 2011, s. 36).

Yukarıdaki üçüncü noktaya ek olarak, çatışma eğilimli veya çatışma sonrası ülkelerde barış inşa süreçlerinde var olan şiddetin azaltılıp bitirilmesi, kalıcı barış inşası için önemli önkoşullardan biri hâline gelmiştir. Barışın daha kalıcı bir hâle getirilmesi konusunda ise uluslararası aktörlerin temel motivasyonu, bu çatışma eğilimli veya çatışmaya sahne olmuş ülkeleri liberal topluluklara dönüştürmektir. Liberal topluluklara dönüştürme aşamasında, çatışmadan uzak duracak şekilde toplumları dönüştürürken, uluslararası aktörler yine liberal ilkelere bağlıdırlar. Bu ilkeler; bireysel haklar, sosyal sorumluluk, hesap verebilirlik, demokrasi ve hukukun egemenliğine saygıdır (Dillon and Reid, 2001; Duffield, 2001). Bu ilkelerle birlikte yeni yönetim sistemleri gibi normların geliştirilmesinde, problemlerin farkında olan Kuzeyli (Northern) aktörler, genellikle yerel paydaşların/partnerlerin tamamıyla değişip dönüşmesini beklemeyi tercih ederler (Fanthorpe, 2006, s. 30).

Liberal topluluklara dönüştürme aşamasında, çatışma algısının Batılı ve uluslararası aktörlerde nasıl olduğu çok önemlidir. Çatışma, çoğunlukla, liberal barış inşa ve önde gelen Batılı insani aktörler tarafından müdahale için bir fırsat olarak görülebilir (Fanthorpe, 2006, s. 30). Buna örnek olarak, Duffield (2001, s. 123), liberal barış çerçevesinde, çatışma olan toplumlarda, liberal barış inşa enstrümanlarından biri hâline gelen kalkınma hakkında şöyle bir argümanda bulunmuştur:

Şiddet her ne kadar kalkınmayı tahrip etse de, liberal yönetim toplumun kültür, gelenek ve göreneklerindeki uyumayı bozmaktadır (...) Kalkınmanın azalması ve yoksulluğun artması, müdahale için *ivedilik* sağlamakla birlikte, insani yardım aktörleri için de yeni kolektif kimlikler ve sosyal örgütlenmeler kurmak ve yenilemek için bir *fırsat* oluşturmaktadır.

Liberal barışın temel karakteristikleri ve stratejileri üzerine olan bu alıntıda, Duffield, kalkınmanın da liberal barışın önemli bir parçası hâline gelmesiyle birlikte, onunla ilgili problemleri uluslararası aktörler tarafından fırsata dönüştürdüklerinin altını çizmiştir. Bir diğer deyişle, yerel seviyedeki toplumların ve değerlerinin, Batılı yöntemlerle yeniden oluşturulması esas hedef hâline gelmiştir.

Özetle, liberal barış kavramı çeşitli perspektifleri içinde barındıran geniş bir kavramdır. Bu kısımda ele alınan liberal barış kavramı üç çeşitten oluşur. Birincisi “demokratik barış” ile ilintili olan liberal barış, ikincisi “barışçıl birlikler” için önkoşul olan liberal barış, sonuncusu ise liberal uluslararasılaşma ve liberal müdahale kategorilerinde değerlendirilen liberal barış.

Yukarıda da bahsedildiği gibi liberal barışın barış inşa süreçlerinde temel araç hâline dönüşmesiyle, bu kavram son yıllarda çokça eleştirilmeye başlanmıştır. Farklı açılardan tartışılan noktalar sonucunda, eleştirilerden birincisi küreselleşme sonucu giderek önem kazanan liberal barışın, Kuzey’in (North) barış kurma aktiviteleri üzerinde, özmerkezci (*ethnocentric*) barış ve yönetim anlayışının yansımalarıdır (Mac Ginty, 2011, s. 123). Mac

Ginty (2011, s. 42), aktivitelerin genellikle elitist ve sadece güvenlik merkezli olması, yüzeysel, yapısal olmayan ve yerelin tercihlerini dikkate almayan neo-liberal aktivitelerden ileriye gidemediği eleştirilmiştir. Böylece, liberal barış ve liberal barış kurma mekanizmalarının, muhafazakâr uluslararası politik sistemin kendi hakimiyetini idame ettirmek için politik ve ekonomik çıkarlarının sürekliliğini sağlamak için araçsallaştırdığı bir sistem hâline gelmiştir (Mac Ginty, 2011, s. 44).

Bir önceki kısımda bahsedilen sebeplerden dolayı, ikinci eleştiri, liberal barış inşa mekanizmalarının, 1) emperyalist, 2) ekonomik, 3) yeterince yerel olmayan ve bağlamı yansıtmayan süreçler olduğudur (Mac Ginty, 2011, s. 44; Campbell, Chandler ve Sabaratnam, 2011, s. 31). Sonuç olarak, liberal barışın Uluslararası İlişkiler, Güvenlik ve Barış Çalışmaları literatürlerindeki tartışmalarında, “liberal barış paradoksu”na dönüştüğü gözlemlenmiştir. Liberal barış paradoksu, Chandler’ın dediği gibi, liberal evrenselcilik ve kültürel görecelik ikiliğinin ötesine geçememe acizliğidir (2015, s. 27). Liberal barış paradoksunu aşmak için, yerel eylemlerin ve anlayışların dönüştürme gücüne odaklanmak önemli bir rol oynar (Chandler, 2015, s. 27). Bu paradoks, yerel değerlerin, kimliklerin ve paydaşların göz önünde bulundurulmadığının, Batı veya Kuzey’in özmerkezci ve kısa dönemli aktivitelerde bulunduğunun altını çizmektedir.

Eleştirilen temel noktalardan üçüncüsü; savaş, barış, liberalizm ve demokrasi kavramları odaklı demokratik barış teorisinde, demokratik ülkelerin demokratik olmayanlara karşı saldırgan tutumlar sergilemesi hususudur (Newman, Paris ve Richmond, 2009, s. 11). Bu konuda, bu kavramı savunanlar tarafından, demokratikleşmenin ve piyasalaştırmanın (*marketization*) barış-üreten faydaları üzerine iddialar artmıştır (Doyle, 1983; Hegre, 2005). Diamond, gerçek demokrasi ile yönetilen ülkelerin birbiriyle savaşmamasının yanı sıra, kendi halklarına etnik kıyım yapmayacağını, ortaklıklarda daha güvenilir olacağını, böylece sivil özgürlüklerin, mülkiyet haklarının ve hukukun egemenliğinin sağlam bir zemine oturmasıyla, uluslararası güvenlik ve refahın inşa edilebileceğini iddia etmiştir (Diamond, 1995). Ayrıca, yerel ve uluslararası çerçevelerde, liberal barışın ikisini harmanlayan bir mekanizma olduğu ve böylece hem ulusal hem de uluslararası refahın ve barışın getirilmesinin mümkün olduğu savunulmaktadır. Bu eğilimler ile birlikte, liberal barış inşa süreçlerinde, demokrasi yardımı vurgusu artmıştır.

Oliver Richmond (2010), demokratik barış kavramı üzerine olan eleştirilerinde, barış inşa ve devlet inşa süreçlerinde, bireylerin ve toplumların marjinalize edilmiş olduğunu öne sürmüştür. Özellikle, son yıllarda bunu aşmak için, “liberal sonrası barış” (*post-liberal peace*) kavramının geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Önemli adımlardan biri disiplinler arası çalışmaların desteklenerek hem yerel hem de uluslararası arenayı kapsayacak analizlerin arttırılmasıdır (Richmond, 2010, s. 668).

“Liberal sonrası barış”, melez ve yerel-liberal barış anlamına gelmektedir (Richmond, 2010, s. 670). Bu kavram ile Richmond (2010), hem liberalin hem de yerelin kurtarıcısı olmasının yanı sıra, bu ikisini bir araya getirilmesinin de altını çizmektedir. Kısaca, “liberal sonrası barış”, temel olarak “liberal” ve “yerel” arasında zamanla gelişmekte olan karşılıklı ilişkilerine dikkati çekmektedir. Bu karşılıklı ilişkilerin gelişebilmesi için, marjinalize edilmiş olanlar ve uluslararası aktörlerin kendi ihtiyaçlarının karşılanması ayrıca kendi anlayışları çerçevesindeki kuruluşların var olabilmesi gerekmektedir. Ancak, bu şekilde bir arada var olma sağlanabilir. Bu sayede, liberal barış çerçevesinde, yerel aktörlerin yerelde olduğu gibi uluslararası arenada da aktif olabileceklerinin altı çizilmiştir (Richmond, 2010). Spivak’ın (1988, s. 271-316) da vurguladığı gibi, hegemonyacı söylemin hem retorik hem de ampirik anlamda hâlâ etkili olabileceği unutulmamakla birlikte, Richmond, liberal barışın ötesine geçmenin, bu kavramın içine dahil olan yerel ve uluslararası aktörlerin aralarındaki bağların

yeniden inşa edilmesi olduğunu vurgulamaktadır (2010, s. 668). Sonuç olarak, post-liberal barış ile, barış inşa süreçlerinde “liberal olmayan” diye nitelendirilen devletler ve uluslararası aktörler için ortak bir çözüm alanının oluşturulabilmesinin mümkün olduğunun altı çizilmiştir.

Demokratik barışın, barış inşa süreçlerine eklenmelidirliği üzerine yapılan eleştirilere bakıldığında, Newman, Paris ve Richmond (2009, s. 13), liberal barış inşa süreçlerinin temel ilkelerinin –liberal demokrasi, liberal insan hakları, toplumların küreselleşmeye entegre edilmesi- hem normatif hem de ampirik anlamda tarafsız olmadığını öne sürmüşlerdir. Bu eleştiriler doğrultusunda, liberal barış inşası çerçevesinde yürütülen demokratikleşme faaliyetleri sorgulanmıştır. Özellikle; Afganistan, Kosova, Bosna, Burundi ve Irak örneklerine bakıldığında, bu faaliyetler sonucunda demokrasi ya da barış üreten mekanizmaların geliştirilmediği iddia edilmiştir (Newman, Paris ve Richmond, 2009, s. 13). Bu noktada, yerel özelliklerin ve konjonktürlerin detaylı incelenmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Çünkü standardize hâle gelen liberal barış inşa aktiviteleri, yerel konjonktürlere uyum sağlayamamıştır (Newman, Paris ve Richmond, 2009).

Yukarıda ele alınan eleştiriler ışığında, liberal barış kavramı doğrultusunda uygulanan eylemlerin yerel değerlerden tamamıyla uzak olması bu mekanizmaların ne kadar etkili olduğu hakkında yeni tartışmaları başlatmıştır. Özellikle bu barış inşa süreçlerinde yerel paydaşlarının rolünün minimal olmasından dolayı, liberal barışın ne kadar etkili ve meşru olduğu sorgulanmaya başlanmıştır (Campbell, Chandler ve Sabaratnam, 2011; Fanthorpe, 2006).

Yerelin nasıl dahil edilmesi gerektiği üzerine olan tartışmalardaki ana noktalardan biri, liberal barış kurma mekanizmalarında temel olan faktörlerin – liberal demokrasi, liberal insan hakları, uluslararası piyasa odaklı ekonomi, toplumların küreselleşmeye entegre edilmesi ve merkezi laik devlet – her zaman için evrensel olarak kabul edilen değerler olmadığıdır (Campbell, Chandler ve Sabaratnam, 2011). Bhikhu Parekh (1996, s.169) bu konu hakkında şu önemli bir noktanın altını çizmektedir: “Liberal ilkelerden biri olan bireyselleştirme ve diğer liberal fikirler, kültürel ve tarihsel olarak spesifiklerdir. Bunların üzerine kurulu olan bir politik sistemin evrensel geçerliliği olduğu iddia edilemez.”

Bu yüzdendir ki liberal barış inşasını akla yatkın ve evrensel bir başlangıç olarak kabul etmek çok da mümkün değildir (Parekh, 1996). Bu tartışmalar ışığında, barış inşa süreçlerinin yerel sahipliği (*local ownership*) konusu çokça tartışılan önemli noktalardan biri hâline gelmiştir (Parekh, 1996; Mac Ginty, 2011).

Yerelin barış inşa sürecindeki önemine dair tartışılan bir diğer temel nokta ise, her zaman evrensel olarak tanımlanan bu değerler, çatışma eğilimli veya çatışma sonrası toplumlarda daha kırılgan toplulukların oluşmasına sebep oluşudur (Newman, Paris ve Richmond, 2009). Bunun ana nedeni, bu tarz toplumların bu değerleri alıp kısa sürede benimsemesinin çok muhtemel olmayışıdır. Özellikle, insani yardım ve barış kurma aktivitelerinin liberal ve neo-liberal ekonomik alanlara odaklanması, çatışma olan ve çatışma yaşamış toplumlar için elverişli değildir (Newman, Paris ve Richmond, 2009). Aksine, bu tarz eylemlerin bu toplumlarda daha çok eşitsizliğe yol açacağı vurgulanmaktadır (Newman, Paris ve Richmond, 2009) Bu konuda, Paris (2004: ix) karşılaşılabilecek problemleri şöyle aktarmıştır: “Politik ve ekonomik liberalleşme tabiatı gereği çalkantılı süreçlerdir ve sosyal/toplumsal tansiyonu alevlendirebilir. Hatta, özellikle iç savaşı yeni atlatmış toplumların, kırılgan koşullardaki stabil barış için var olan beklenti ve ümitlerini baltalayabilir.”

Paris’in aktardığı gibi, liberal barış kavramı çerçevesinde yürütülen barış kurma aktivitelerinin yeterli ve etkin olmayacağı gibi, çatışma eğilimli ve çatışma sonrası toplumlarda daha büyük problemler getirebileceğinin altı çizilmektedir. Ayrıca, liberal barışın en büyük handikaplarından biri olarak karşımıza çıkan önemli problemlerden biri, hâlihazırda kırılgan

vaziyette olan barışın, daha fazla kırılgan hâle gelebileceğidir.

Özetle; liberal barış kavramı, özellikle barış inşa süreçlerinde yerel toplumların aktivitelerini, yapılarını ve değerlerini dikkate almadığı için eleştirilmiştir. Ayrıca liberal ideoloji veya liberal ekonominin üstünlüğünün kanıtlanması adına, liberal barış kavramının bir araç hâline geldiğini iddia edenler de vardır (Paris, 2002, s. 638). Fanthorpe (2006, s. 28), bunun sebebinin Batılı ülkeler ve organizasyonların izlediği stratejiler ve politikalar olarak aktarmıştır. Bu “emperyalist ideoloji”nin daha da yükselmesine ve sonuç olarak da liberal barış kavramının daha da eleştirilmesine sebep olmuştur.

Bu tartışma ve eleştirilerin sonucu olarak, liberal barış anlayışında yürütülen barış kurma mekanizmaları yeni bir evreye girmiştir. Bu yeni evrede, yerel değerleri, özellikleri ve eylemleri göz önünde bulundurarak bir barış inşa süreci başlatılmasının gerekliliği önem kazanmıştır. Bu bağlamda ise melezleşme (*hybridity*) kavramı öne çıkmıştır. Melezleşme, tanım olarak, yerel ve uluslararası değerlerin, normların ve aktivitelerin karşılıklı uyum içerisinde olmasıdır (Nadarajah ve Rampton, 2015, s. 53). Bu makalede, melez barış formları tanım itibarıyla, uluslararası normların, çıkarların ve yerel aktörler ve kimlikler ile bir araya gelmesidir (Richmond, 2015, s. 50). Bu yöntemle birlikte, yerel kimliklerin ve değerlerin temsil edildiği bir melez barış inşa süreci kurmak mümkün olacaktır. Böylece, yerel seviyedeki kültürlerin ve kimliklerin de uluslararası seviyede yeniden yapılandırılması kolaylaşacaktır (Richmond, 2011, s. 43-55).

Liberal Barış ve Melezleşme İlişkileri

Liberal barış ve melezleşme kavramı arasındaki karşılıklı etkileşimlerin ele alınacağı bu aşama, bir sonraki kısımda detaylı bir şekilde incelenecek melez barış inşasına giriş niteliği taşıyacaktır.

Melezleşme, 2000’li yıllardan itibaren barış inşa sürecinde yerel ve uluslararası faaliyetlerin, normların ve yapıların ortak bir tabanda buluşmasını hedefleyen yeni bir safha olarak gelişmektedir. Bir diğer deyişle, melezleşme, yerel ve uluslararası normların, değerlerin ve eylemlerin birbiriyle uyum içerisinde olabileceği organik konfigürasyonlar kurulmasını amaçlamaktadır (Richmond, 2011). Liberal barış ve melezleşme ilişkilerine bakıldığında, önemli nokta liberal barışın sağlanmasında farklı derecelerin olmasından dolayı, aktörlerin çatışma geçirmiş topluluklarda uyguladıkları stratejiler ve izlediği yöntemler de farklılaşabilmesidir (Richmond, 2011, s. 55). Liberal barışın hangi farklı stratejiler sonucunda ve hangi açılardan melezleştiğini ele almakla birlikte, bu kısımda farklı melezleşme süreçleri, sebepleri ve arka planları ile birlikte, dört modelli yapı ile incelenecektir. Farklılaşan stratejilere bakıldığında, örneğin, Bosna Hersek’te devlet inşası stratejileri çerçevesinde yapılan eylemler öncelik olurken, Somali’de devlet inşası eylemleri birincil hedeflerden biri olmamıştır (Mac Ginty, 2008, s. 140). Bu bağlamda, liberal barışın çeşitlenmesi ile Batılı olmayan aktörlerin izlediği stratejilerde de farklılıklar artmaya başlamıştır. Buna örnek olarak başta Türkiye olmak üzere, Çin, Hindistan ve Rusya’nın liberal olmayan (*non-liberal*) veya liberal barışın başka versiyonlarını ve stratejilerini geliştirmesiyle birlikte, liberal barış formlarının dışına çıkıldığını görmekteyiz.

Uluslararası arenada, 2000’li yılların başından itibaren önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Batı dışı ülkeler, barış inşası, kalkınma ve insani yardım faaliyetlerinde etkin aktörler olarak yükselmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, bu ülkeler “yeni yükselen Batı-dışı aktörler” (*emerging non-Western actors*) olarak tanımlanabilirler. Uluslararası insanîyetçilik ve barış inşa arenasında, Batılı aktörlerin yanı sıra, farklı aktörler ve metotlar uygulandığını görmekteyiz. Bu yeni Batı-dışı aktörler, uluslararası sistemde görünürlük kazanarak meşru bir aktör olarak var olmak için, farklı stratejiler izleyebilirler. Bu yeni aktörlerin özellikle yerele

dönüş kavramını vurguladıklarını görmekteyiz. Bunlardan en önemlisi, Batılı aktörlerin çok ulusçu (*multilateral*) yaklaşımlarının aksine, Batı dışı ülkeler iki taraflı (*bilateral*) ilişkiler kurarak insani yardım ve kalkınma projelerini uygulamayı tercih ederler. Bu faaliyetlerin temelinde, doğrudan yardım politikası önem taşır. Buna örnek olarak, Türkiye'nin Somali'deki yerel aktörler, siyasal elitler ve sivil toplum kuruluşları ile kurduğu güçlü etkileşimlerden bahsedilebilir. Birleşmiş Milletler kanalları ile ilişkilerini sürdürseler de Türkiye dahil Batı-dışı aktörlerin daha bağımsız rol oynamak istedikleri göze çarpmaktadır. Bu yüzden, ekonomi, siyaset ve farklı alanlarda ikili ortaklıklar giderek önem kazanmaktadır.

Bir diğer örnek ise Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika ülkelerinin oluşturduğu BRICS olarak adlandırılan ülkeler grubudur. Barış inşası alanında, farklı ajandaları olmasına, BRICS ülkelerinin Güney-Güney İş birliği (GGİ) (*South-South Cooperation – SSC*) çerçevesinde buluştuğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, barış inşası ve kalkınma gibi faaliyetlerin yürütüldüğü ülkelerin egemenliğine saygıyı esas alarak, *iş birliği* başlığı altında alıcı ülkelerle daha eşitlikçi bir ilişki mekanizması kurulması hedeflenmiştir. Bu yeni yaklaşımlar, liberal barışa eleştiri olarak ortaya çıkmış aynı zamanda da melez barış oluşumlarının önünü açmıştır.

Yukarıdaki tartışmalara ek olarak, son yıllarda, Batı dışı ülkelerin, Batılı ülkelere farklı olarak eylemlerinin ve stratejilerinin değiştiğini iki ana sebeple açıklayabiliriz. Bunun birinci sebebi Batı dışı söylem ve eylem planı izlemek istiyor olmaları; ikincisi, aktörlerin kimliğine, yeteneği, olanakları ve isteklerine göre değişen mekanizmalarıdır (Mac Ginty, 2011). Bu faktörlerin de birbirine bağlantılı olması sonucunda, aktörlerin yeteneğine, isteğine, söylemlerine ve eylem planlarına bağlı olarak değişebilen liberal barış sağlama yöntemleri de farklılık göstermektedir. Aslında, Batı-dışı aktörlerin farklılaşan insanîyetçi ve barış kurma faaliyetleri, uluslararası düzende var olan başat liberal barış yapısını kırmak ve onu dönüştürmek için tasarlanan stratejiler olarak tanımlanabilir. Buna bağlı olarak, bu farklılıklar sonucunda, liberal barışın da melezleşme süreçlerinin farklı yönleri evrildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Mac Ginty, barış kurma aktivitelerinin artık 'tipik' olmayan liberal barış formları olduğunu altını çizmiştir (Mac Ginty, 2011: 38). Buradan yola çıkarak, "tipik" olmayan eylemler sonucunda, "tipik" olmayan ve farklılık gösteren liberal barış melezleşme süreçleri oluşmaya başlamıştır. Bu "tipik" olmayan barış inşa faaliyetleri hem ampirik hem de kavramsal anlamda yeni anlayışlar doğurmuştur. Bu bağlamda, literatürde son yıllarda önem kazanan "yerele dönüş" (*local turn*) vurgusu ve Batı dünyasının hakimiyet kurduğu liberal barış düzenine yeni alternatif sunma çabası, bu "tipik" olmayan faaliyetlerin temelini oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, dört modelli yapıyı sunmak, liberal barış formlarının ampirik anlamda nasıl farklı açılardan melezleştiğine ve şekilleneceğine ışık tutacaktır (Mac Ginty, 2011, ss. 77-78). Her bir modelde, liberal barışın hangi farklı stratejiler sonucunda ve hangi açılardan melezleştiği ele alınacaktır. Bu dört modelli yapıda, melezleşme süreçleri aşağıdaki çeşitli etkileşimlerin ürünü olarak farklılaşmıştır:

- *Liberal barışın uydurtma gücü (compliance power of the liberal peace)* ya da liberal barış aktörlerinin, ağlarının ve yapılarının diğerlerini kendi direktiflerine uymaya mecbur etme yeteneği
- *Liberal barışın teşvik etme gücü* ya da liberal barış aktörlerinin, ağlarının ve yapılarının diğerlerini kendi istekleri doğrultusunda teşvik etme yeteneği
- *Yerel aktörler tarafından gösterilen direniş* ya da yerel aktörlerinin, ağlarının ve yapılarının liberal barış müdahalelerine karşı koymak, göz ardı etmek, devirmek ve adapte olmak yeteneği

- *Yerel aktörler tarafından sağlanan alternatifler* ya da yerel aktörlerin, ağlarının ve yapılarının alternatifler sağlayabilme ve liberal barışı modifiye etme yeteneği
Liberal barışın uydurtma gücü

Önde gelen liberal barış aktörleri, çatışma sonrası toplumlarda gerçekleştirdikleri müdahalelerde, serbest piyasayı bir enstrüman olarak kullanabilirler. Bir taraftan, serbest piyasa, büyüme odaklı sosyal ilerleme ve kalkınma için yeni potansiyel olarak katkıda bulunabilir. Bir diğer taraftan, küresel kapitalizm, ülkelerin egemenliğini kısıtladığı gibi vatandaş refahına da zarar verecek nitelikte olabilir (Mac Ginty, 2011, ss. 78-79). Pugh (2009, s. 81) bu konu üzerine şöyle demiştir: “Önde gelen fon sağlayıcılar ve aktörler tarafından benimsenen makroekonomik ideoloji, çatışmalar sonucu ortaya çıkan toplumsal cinsiyet, etnisite (etnik köken) ve sınıf sektörlerin üzerinde etkisi olan dislokasyonlardan avantaj elde etmektedir.”

Burada, liberal barış inşasının temel elementlerinden biri olan makroekonomik ideolojinin, aktörler tarafından manipülatif bir unsur olarak kullanıldığı anlatılmaktadır.

Bu süreçlerin ortak/iş birlikçi olması gerektiği vurgulansa da projelerin kavramı, dizaynı, fonlaması, zaman çizelgesi, uygulanması ve değerlendirilmesi Batı ajandasına göre hazırlanmıştır (Cooke ve Kothari, 2002).

Liberal barışın teşvik etme gücü

Liberal barış aktörlerinin, çatışma sonrası toplumlarda, oradaki yerel halk ve lokal aktörleri etkilemek için kullanacağı teşvik edici unsurlar çeşitlidir. Bunları iki grupta kategorize etmek gerekirse, bunlar şu şekildedir: 1) manevi 2) materyal teşvik (Cooke ve Kothari, 2002, s. 83). Manevi teşvikler başlıca, liberal barışın sağlamak istediği demokratik atmosfer, bununla birlikte, yeni devlet yapılanmasının refah içinde sağlanması şeklindedir (Cooke ve Kothari, 2002, ss. 83-84).

Liberal barışın materyal teşviklerine baktığımızda, devlet ve barış inşasında, askeri yatırımları da kapsayan meblağlarını yüksek oranlarda olduğunu görmekteyiz. Buna örnek olarak, son verilere bakıldığında, Birleşmiş Milletler Barış İnşa Fon'u Somali'ye 2014'ten beri yaklaşık 10 milyon dolar yardımda bulunmaktadır (United Nations, 2015). Buna ek olarak, Türkiye Somali'de, TİKA, sivil toplum kuruluşları ve Kızılay ile birlikte 2011'den bu yana, insani yardım ve kalkınma alanlarında 1 milyar ABD Dolarını aşan yardım yapmıştır (TCDB, 2022b). Ekonomi alanında, Türkiye'nin diğer aktörlerden farklı olarak yaptığı şey, Türk şirketlerinin, Somali'deki yatırımlarının toplam değeri 100 milyon ABD Dolarına ulaştığı ticaret hacmidir (TCDB, 2022b). Ayrıca, Türkiye ve Somali ile 2020 yılında ikili ticaret hacmi, 280 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır (ithalat: 5 milyon ABD Doları; ihracat: 275 milyon ABD Doları) (TCDB, 2022b). Bu sayede, aşağıdaki kısımda da bahsedilecek olan “*trickle down*” ekonomik yardım modelini benimsemeyen bir Batı-dışı aktör olan Türkiye'nin, Somali'de barış kurma mekanizmasını, yerel halkın ve farklı aktörleri ile ortak iş birliği sağlayarak, melezleştirip karşılıklı kazan-kazan durumu oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayrıca bir diğer örnek olarak, Türkiye'nin Balkanlar'da yürüttüğü faaliyetlerde de materyal teşvik unsurunun öne çıktığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda, son yıllarda Türkiye'nin Bosna Hersek ve Sırbistan'a sağladığı yatırımlar dikkat çekmektedir. 2021 yılında Türkiye, Bosna Hersek'e 265 milyon avro yatırım yaparak, iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 2017 ve 2022 yılları arasında 3 milyar avroya ulaşmıştır (Anadolu Ajansı, 2022). Buna ek olarak, Türkiye'nin sağladığı yatırımlar ile, Türkiye ve Sırbistan arasındaki dış ticaret hacmi de 1,73 milyar avroya ulaşmıştır (Anadolu Ajansı, 2022). Bu örnek ile, Türkiye'nin, Balkanlar'da çatışma sonrası ülkelerle kurduğu iş birliklerindeki materyal teşvikler ile ikili ekonomik

ilişkileri güçlendirerek barış inşası sonrası dönemi melezleştirdiğini öne sürebiliriz.

Genellikle, liberal barış müdahaleleri ve barış kurma süreçleri kapsamındaki yatırımların genellikle *trickle down* ekonomi çerçevesinde olduğundan dolayı, tepeden-aşağı işleyen bir sistem içerisindedir (Cooke ve Kathori, 2002, s. 84). Bundan dolayı, yerel seviyenin yararlanması veya dahil olması daha da zor hâle gelmektedir. *Trickle down* ekonomi kazanan/faydalanan veya kaybeden/yararlanmayan kesimlerin ayrımının giderek karmaşıktığı zor bir mekanizmadır. Bu bağlamda, Pugh, her ne kadar liberal barış kapsamındaki değerler ve prensiplerin evrenselliği iddia edilse de fakir kesimlerin ve devletlerin hiçbir zaman kendi kaynaklarına dayalı ve temel ihtiyaçların özelleştirilmesinden faydalanamayacağını vurgular (Pugh, 2006, s. 285). Fakat, Türkiye örneğinde olduğu gibi, barış kurma süreçlerinde, iki tarafa da fayda sağlayacak, melez bir mekanizma kurulduğunda, yerel seviyenin de ekonomik yeniden yapılandırma sürecine aktif olarak dahil edilebileceğini görmekteyiz.

Yerel aktörler tarafından gösterilen direniş

Yerel aktörlerin liberal barışa uymayıp, onu yıkmaya çalışması, sosyal, politik ve ekonomik sermayelerine bağlıdır (Mac Ginty, 2011, s. 85). Bu faktörlerin neden etkili olduğuna bakacak olursak, çatışma sonrası toplumlarda, ortaya çıkan problemlerden dolayı, eski gücünü kaybetmiş ya da kaybetmek üzere olan yerel aktörler vardır. Sonuç olarak, önemli hususlardan bir tanesi de bozulmamış veya zarar görmemiş yerel ve geleneksel normların ve yapıların öneminin giderek artmasıdır (Mac Ginty, 2008, s. 142). Eğer, bu normlar ve yapılar tamamen dağılmak üzereyse, çatışma sonrası toplumlarda liberal barışa karşı koyma veya direniş gösterme gücü daha yaygın olabilir. Buradaki direnişi kırabilecek önemli faktörlerden biri yerel aktörlerin liberal barış ve liberal barış inşasının tepeden aşağı işleyen yapısını melezleştirip kendilerine alan açma kapasitesidir.

Yerel aktörler tarafından sağlanan yeni alternatifler

Yukarıdaki modelde bahsi geçen yerel aktörlerin liberal barışı ve liberal barış inşasını melezleştirme kapasitesi yeni alternatiflerin getirilmesinde ve ortak bir zemin oluşturulmasında önemli bir rol oynar. Bu noktada, iki farklı liberal barış versiyonu ile karşılaşabiliriz. Bunlardan ilki maksimum (*max*) liberal barış: tartışmaya kapalı ve zorla dayatmacı olan; ikinci versiyon ise hafif (*light*) liberal barış: kooperatif ve özgürlükçü (*emancipatory*) versiyondur (Richmond, 2005, ss. 10-11). Teorik ve ampirik anlamda, üzerinde en çok durulan hususlardan biri, yerel seviyeyi, onların normlarını, isteklerini ve yapılarını göz ardı etmeyen, daha kapsayıcı ve bütünlükçü melez bir liberal barış inşası mekanizması geliştirmektir.

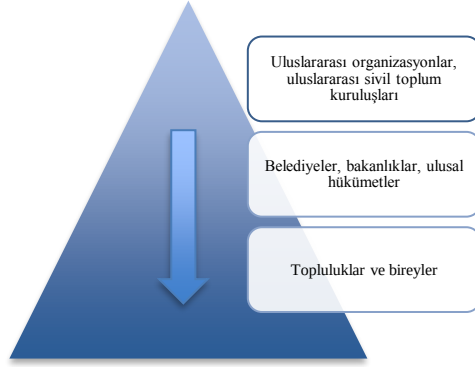
Melez Barış İnşası

Melez barış inşası, tek taraflı olmayan, kazan-kazan ve iş birlikçi etkileşimleri barındıran, temel olarak liberal barışın hiyerarşik yapısını kırmayı, böylece yerel aktörlerin de barış inşa sürecine aktif olarak dahil olmasını hedefler (Coşkun, 2022, s. 229). Barış inşa çalışmaları literatüründe, tabandan-yukarı (*bottom-up*) yaklaşımların giderek önem kazanması ile, bu kavram liberal barışa karşı önemli bir alternatif yaklaşım olarak tartışılmıştır.

En önemli ve birinci temel özellik, yerel aktörlerin -hükümetler, belediyeler, sivil toplum kuruluşları, politik partiler, topluluklar, bireyler- aktif aktörlüğüdür. Yerel halk ve aktörlerin de barış kurma sürecine aktör (*agency*) olarak aktif şekilde dahil olması, liberal barış inşasını melezleştirmeye başlayacaktır. Mac Ginty (2011, s. 397), yerel aktörlerin barış inşası süreçlerinde pasif aktör olarak dahil edilmesinin, bu süreçlerde hâlihazırda var olan hiyerarşik yapının devamlılığına sebep olabileceğinin de altını çizmektedir. Melez barış kavramı sayesinde, Richmond (2011, s. 51) lokalize olmuş yerel yapıların uluslararası sistemlerle

karşılaşmaları için fırsatlar sağlandığında, yerel ve uluslararası aktörler hem kendilerini hem de birbirlerini yeniden şekillendirme olanağını bulacaklarını dile getirmektedir. Böylece, politik, ekonomik ve sosyal ilişkilerde yerel aktörlerin aktifliği güçlendirilerek, var olan hiyerarşiyi bozmada büyük katkıları olacaktır.

Tablo 1: Liberal barış inşa yaklaşımı

Tablo 2: Melez barış inşa yaklaşımı

Tablo 1’de, liberal barışın tepeden aşağı olan sisteminde, önde gelen ülkeler, uluslararası organizasyonlar ve finansal kuruluşların hakimiyeti ve kontrolü altında başlayan barış inşa sürecinde, ulusal aktörlerin -hükümetler, bakanlıklar ve belediyeler- sadece birer aracı konumunda kalıp pasif aktörler olduğu görülmektedir (Mac Ginty, 2011, s. 33). Sonuç olarak, toplum ve toplum içerisindeki bireyler, bu sistemde en aşağıda görülmektedir. Fakat bu hiyerarşik yapıda, bireylerin isteklerinin ve ihtiyaçlarının efektif olarak karşılanmadığı tartışılmaktadır. Bu bağlamda, barış inşa süreçlerinde yerel aktörlerin aktif *agent* olarak dahil olması önem kazanmıştır.

Özetle, melez barış inşa sürecinin temel özelliklerinden biri, uluslararası aktörlerin egemen olduğu hiyerarşik yapı içerisine, aşağıdan yukarıya (*bottom up*), yerelin yürüttüğü ve geliştirdiği alternatiflerin entegre edilip, yerel seviyedeki aktörler için aktif olabilecekleri bir sahanın açılmasıdır (Mac Ginty, 2011, ss. 33-34). Bu sayede, liberal barışın hiyerarşik yapısının da kırılmasıyla, yerel aktörlerin de sürecin aktif parçası olmasıyla birlikte, çatışma sonrası toplumların yerel politik ve sosyal sistemlerinde uzun vadede büyük ve olumlu değişikliklerin önü açılacaktır.

Melez barışın ikinci temel özelliği, yerel aktörlerin barış inşa süreçlerinde *agent* yani aktif aktör hâle gelerek, yeni alternatif yöntemler ve eylemler getirme olanağıdır. Tablo 2’ de görüldüğü üzere, barış inşa süreçleri, yerel seviyede başlayarak; topluluklar ve bireyler öncül aktörler olmuşlardır. Yerel aktörlerin, uluslararası aktörlerle olan etkileşimleri önemli olsa da hiyerarşik yapının kırılarak, karşılıklı etkileşimlerin artması önemli bir hedef hâline gelmiştir. Melez barış, liberal barışa hem eleştiri olarak ortaya çıkmış hem de liberal barışı modifiye etme yetisine sahip olabileceğinden dolayı giderek önem kazanmaktadır (Coşkun, 2022, s. 232). Liberal barışın yereli dahil etmeyen, Batılı değerleri merkez almaya devam eden hiyerarşik sistemi üzerine kurulu olan eylemlerin devamlılığını kırmak adına, alternatif söylemler, değerler, stratejiler ve eylemlerin getirilmesi önemlidir.

Melez barış çerçevesinde, yerel aktörler tarafından getirilebilecek alternatifler, yukarıdaki transmisyon zincirinde de görüldüğü gibi, lokal aktörlerin sadece bir aracı olarak, etkin katılımcılar olduğunun altı çizilmektedir. Uluslararası aktörlerin yanı sıra, lokal aktörlerin alternatifleri dahil olmak üzere eşit şekilde barış inşa süreçlerine dahil edilip, tek taraflı olmayan süreçler yapılandırılması için önemli bir adımdır. Bu açıdan bakıldığında, melez barış içinde birçok aktörü, değişkeni ve faktörü içeren hareketli ve süregelen bir bütündür. Ayrıca, bunun

uzun bir süreç olduğu da unutulmamalıdır. Özetle, melez barış, çeşitli kademelerden, birçok farklı araçtan, alternatiften oluşan ve toplulukların üzerinde çeşitli etkileri olan bir süreçtir (Mac Ginty, 2011, s. 77).

Üçüncü temel özellik, uluslararası arenanın hâlâ önemli bir unsur olduğu fakat ona ek olarak, uluslararası bir aktörün sağlayıcı fail (*facilitator agent*) olarak melez barış inşasında, yerel değerlerin, kültürlerin ve alternatif yaklaşımların önünü açabilmesidir (Coşkun, 2022, s. 232). Yerel aktörlerin *agent* olarak barış inşa süreçlerinde aktif hâle getirilmesinin yanı sıra, kazan-kazan ve iş birlikçi melez barış inşası için uluslararası sağlayıcı fail (*facilitator agent*) olması gerekmektedir. Bu uluslararası aktörün birinci işlevi yerel aktörleri ve eylemleri aktif bir şekilde sürece dahil edilmesi için gerekli zemini hazırlamasıdır. İkinci işlevi, karşılıklı fikir ve eylem alışverişlerinin sağlanabilmesi için yerel aktörlerle dinamik ve etkili iletişimi sürdürmektir. Kısaca, bu uluslararası aktörün uluslararası ve yerel normlara eşit derecede saygılı olarak hem politik hem de ekonomik anlamda yerel perifer ile aktif ve kazan-kazan iş birliği sağlamaktır. Sonuç olarak, tepeden-aşağı mekanizmaların tam tersine, melez barış, tabandan-yukarı bir mekanizma ile, barış inşasında yerelin aktif rolünü öne çıkartmaktadır.

Üçüncü özellik çerçevesinde, Somali’de, Türkiye’nin bir sağlayıcı fail (*facilitator agent*) insani aktörlüğü ile liberal barışı dönüştürerek, Somali’deki yerel seviyeyi entegre ederek onlara da bir alan açıp melezleştirmesi önemlidir. Somali’de siyasal iradenin tam olarak sağlanamamasından dolayı, BM’nin müdahale enstrümanları – diplomasi, barış yapma, barış sürdürme ve barış inşa stratejileri- ülke içindeki çatışmaları yönetme bağlamında gerekli donanımına sahip olmayan faaliyetler olarak eleştirilmiştir (Mac Ginty, 2011, s. 78). Bu eleştiriler ışığında, melez barış inşa sürecinde, Türkiye’nin Batılı ve Batı dışı aktörlerden farklılaşan özelliklerinin belirtilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Bu farklılıklardan en önemlisi ve Türkiye’nin diğer eylemlerini de şekillendiren unsur, Türkiye’nin Somali’de, Batılı, Batı dışı ve diğer uluslararası aktörlerin aksine, aktif ve yerel aktörleri içine alan bir eylem planı izlemesidir.

1990’lı yıllarda ise, Türkiye Balkanlar’daki çatışmalarda (Kosova BM Misyonu UNMIK) BM ve NATO destekli barış hareketlerinde askeri destekte bulunmuştur. Ayrıca Türkiye, 2000’li yılların başından itibaren farklı coğrafyalarda barış inşa faaliyetlerine katkıda bulunmuştur. 2003’te ikinci Körfez Savaşı’nın çıkmasını önlemek için, Türkiye farklı aktörleri uzlaşması için İstanbul’da toplamıştır.

Türkiye kendi yerel gerçeklikleriyle beslenen, kendine özgü melez bir barış aktörü olarak bölgedeki önemli sağlayıcı fail (*facilitator agent*) olduğunu kanıtlamaya başlamıştır. Çin ve Rusya gibi Batı dışı aktörlerin, liberal barış kavramı ile Batılı barış kurma geleneklerini sürdürdükleri tartışılmasıyla birlikte, Türkiye’nin Somali’de veya Balkanlar’da uyguladığı ve izlediği stratejilerle Batılı ve Batı dışı devletlerden (Çin, Rusya, Hindistan) farklılaştığını vurgulamak gerekmektedir (Mac Ginty, 2011).

Melez Barış Eleştirileri ve Değerlendirmesi

Melez barış kavramının liberal barış eleştirileri ışığında ele alınmasının ve melez barış inşası sürecinde liberal barış ve melezleşme arasındaki ilişkiye dair yazının irdelenmesinin akabinde, bu kısımda bu kavrama ve melez barış inşasına yönelik eleştiriler ele alınıp değerlendirilecektir. Öncelikle melez barış kavramı son yıllarda Uluslararası İlişkiler, Barış ve Güvenlik Çalışmalarında birçok çalışmada ele alınmıştır. Melez barışın, liberal barışa alternatif bir barış kurma yöntemi olduğu veya liberal barışın yerele yaklaşımındaki eksiklerini tamamlayan ve modifiye edebilecek bir mekanizma olduğu görülmüştür. Fakat, Nadarajah ve Rampton’ın (2015) da vurguladığı gibi, melez barış ve melezleşme, liberal barışın yeniden üretilmesi olarak görülebilir. Bunun temel sebebi, melezleşme sürecinde, yerelin uluslararası

aktörler tarafından yine yerel olarak tanımlanıp yardıma muhtaç grup olarak atfedilmesi ve yerelin barış kurma sürecinde yeniden asimile olmasına neden olmasıdır. Bu önemli eleştiriye ek olarak, melezleşme süreci ve melez barış inşası üzerine, bu çalışma kapsamında, ben iki temel eleştiri ortaya koyuyorum. Geliştirdiğim birinci eleştiri: 1) Barış inşa sürecine dahil olan aktörler ikiliği; geliştirdiğim ikinci eleştiri: 2) Barış inşa sürecini sahiplenme ikiliği.

Aşağıdaki kısımda, bu maksatla, bu iki temel eleştiri detaylı bir biçimde değerlendirilerek, melez barış kavramı ve melez barış inşa süreçlerinin detaylarının değerlendirilmesine ışık tutulacaktır.

Barış inşa sürecine dahil olan aktörler ikiliği

Bu ikilik, melez barış kurma sürecine dahil olan uluslararası ve yerel aktörler arasında oluşabilecek ikiliktir. Bu süreçte aktörler ikiliği, ampirik anlamda eylemlerde ve kuramsal anlamda fikirlerde ikiye bölünmüş olma durumu olarak tanımlanabilir. Bu durumda farklı anlaşmazlıklar ortaya çıkabilir. Birincisi, melez barış kurma ve melezleşme süreçlerinde, temel haklar ve ihtiyaçlar bağlamında ikilemler doğabilir. Çatışma sonrası toplumlarda, son yıllarda, temel haklara karşı ihtiyaçlar (*rights versus needs*) tartışması önem kazanmıştır. Yerel aktörler ihtiyaçları hakların elde edilmesinin öncülü olarak görürken, uluslararası aktörlerin büyük bir kısmı liberal barış çerçevesinde, temel hakların, ihtiyaçlardan daha önce gelmesi gerektiğine inanmaktadır (Richmond, 2015, s. 58). Bu anlayış, barış kurma sürecinin liberal kavrayışı ile paralel olmakta, ancak yerele özgü değerlerle uyumsuzluk içerisinde olabilmesine yol açabilmektedir. Sonuç olarak, haklar ve ihtiyaçlardan hangisinin önde geleceği bir tartışma konusuna dönüşebilir.

İkinci olarak, ortaya çıkabilecek aktör ikiliği hâlinde, haklar ve ihtiyaçlar uluslararası ve yerel aktörler tarafından farklı şekillerde tanımlanabilir (Richmond, 2015, s. 53). Bu farklı tanımlar ortaya çıktıkça, uluslararası ve yerel aktörler, kurumlar, temel hakların ve ihtiyaçların sağlanmasında ortak hareket etmede ve uzlaşmada sorunlar yaşayabilirler. Kısacası, melez barış inşa sürecinde doğan bu durum aktör ikiliği olarak tanımlanabilir. Bu nedenden ötürü, melez barış sürecinin yürütülmesi, değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında dengesiz güç ilişkileri ve meşruiyet problemleri doğabilir. Mesela, Sri Lanka'daki barış kurma sürecinde, bireysel aktörler arasında, global ve yerel anlamda ortak hareket etme motivasyonları arttırılmıştır (Rampton ve Nadarajah, 2016, s. 19). Fakat, Rampton ve Nadarajah (2016), bu ortaklığın uzun bir süreçte iç içe geçmiş çıkarlar ve normlar sonucu oluştuğunun altını çizmektedir. Yerel ve uluslararası aktörlerin, haklar ve ihtiyaçlar bağlamında, hangi normlar üzerinde uzlaşma sağlayacağı da tartışılmaktadır (Richmond, 2015). Özetle, eğer gerekli uzlaşmalar sağlanmadığı takdirde, aktör ikiliği problemi, melez barış inşa sürecini ve melez barışın sürdürülebilirliğini negatif etkileyebilir.

Yukarıdaki tartışmalarda ele alındığı gibi, literatürde giderek önem kazanan melez barış kavramı, liberal barış paradoksunu aşmak ve yerel aktörlerin aktif şekilde dahil edilmesi hususlarında hem normatif hem de ampirik anlamda büyük rol oynamaktadır. Melez barış inşa sürecinde, üç temel özellik önemli rol oynamaktadır. Bunlar:

- 1) yerel '*agent*',
- 2) yerel tarafından getirilebilecek alternatifler,
- 3) uluslararası aktör '*facilitator agent*'.

Fakat, sağlayıcı fail olarak müdahil olan ülkelerin de dış politika ajandaları çerçevesinde, ulusal güç ve çıkar dengeleri olduğu unutulmamalıdır. Bir barış aktörü olan Türkiye'nin kendine özgü mekanizmalarıyla Somali'de yürüttüğü tek taraflı olmayan, kazan-

kazan ve iş birlikçi melez barış inşası başarılı bir örnek teşkil etse de ulusal çıkarların ağır basmasıyla oluşacak problemlerin dengelenmesi barış inşa sürecinde çıkabilecek problemleri aza indirebilir.

Barış inşa sürecini sahiplenme ikiliği

Melez barış ve melezleşme, stabil düzen ve barış sağlamak için, uluslararası ve yerel aktörlerin, normlarının, çıkarlarının, kurumlarının ve eylemlerinin karşılıklı etkileşim içerisinde bulunma sürecidir (Belloni, 2012, ss. 22-27; Boege vd., 2008; Mac Ginty, 2011, s. 392). Fakat, bu süreçte uluslararası ve yerel aktörler arasındaki dinamik ilişkiler çok önemlidir. Mesela, Bargués-Pedreny ile Randazzo'nun (2018, s. 7) da eleştirdiği gibi, bu iki aktör grubu ortaklık kursa bile, çatışma sonrası toplumlarda kapasite artırma eylemlerinde karar vericiler *dayatma-sahip olma (imposition and ownership)* ikileminde kalabilirler. Bu ikilem yüzünden, uluslararası aktörler dayatma ve dikta yollarıyla değil, yerel yönetime saygı duyarak onlara barış inşa sürecini sahiplenmeleri için teşvik etmeleri gerekmektedir (Stamnes, 2010, s. 24).

Aktör ikiliğine paralel olarak, uluslararası ve yerel aktörler ortak zeminde uzlaşma sağlayamayınca, melez barışı ve barış inşa sürecini sahiplenme konusunda da problemler ortaya çıkabilir. Böylece, birinci eleştiri ışığında, barış inşa sürecinde sahiplikte de ikilik durumu söz konusu olabilir. Richmond'un (2015) vurguladığı gibi, melez barış kurma sürecinde ve kurulduktan sonraki aşamada, yerel çıkarları kimin temsil edeceği ve uluslararası arenada uyum içerisinde olması için neler yapılacağı önemli iki husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, uluslararası ve yerel aktör gruplarının bu görevi bireysel düzeyde mi sahipleneceği ya da iş birlikçi bir sahiplenme mekanizması mı kurulacağı önemli bir soru olarak literatürde tartışılmaktadır (Bargués-Pedreny ve Randazzo, 2018; Nadarajah ve Rampton, 2015; Richmond, 2015).

İkinci olarak, çatışma sonrası toplumlarda barış kurulduğunda maddi sorumluluğun kime ait olacağı sorusu öne çıkmaktadır (Richmond, 2015, s. 61). Maddi sorumluluk, uluslararası veya yerel aktör gruplarından biri tarafından sahiplenebilir (Richmond, 2015, s. 60). Bir diğer yol ise, bu iki grubun karışımı yani yukarıda da bahsedildiği gibi iş birlikçi bir mekanizma kurulması olabilir. Ancak bu iki yöntemden herhangi biri uygulanmadığı takdirde, aktörlerin melez barış kurma sürecini sahiplenmesinde ikilik durumu ortaya çıkabilir.

Bu tartışmalara bağlı olarak, melez barışın öncelikleri de aktörler arasında değişiklik göstermeye başlayabilir (Richmond, 2015, ss. 61-62; Bargués-Pedreny ve Randazzo, 2018). Sahiplenme ikiliği ve aktör ikiliği eleştirileriyle birlikte, melez barışın temel önceliği üçe ayrılabilir: yerel toplum düzeyi, devlet düzeyi, bölgesel/uluslararası düzen düzeyi (Richmond, 2015, ss. 60-61). Bu durumda, Bargués-Pedreny ve Randazzo (2018) ile Nadarajah ve Rampton (2015) tarafından öne sürülen eleştirilerde, liberal barış çerçevesinde uluslararası barış için, uluslararası aktörler, yerel çatışmalarda arabuluculuk etmesi için devletin rolünü öncelik olarak görebilir. Bunun aksine, yerel aktörler tarafından sahiplenen barış, yerel halkın ulusal meselelerini öncelik olarak alır, yani melez barışın temel önceliği yerel toplum düzeyi olarak nitelendirilir (Richmond, 2015, s. 58). Özetle, melezleşme çerçevesinde, barış inşa ve barışın inşasından sonraki aşamanın kimin tarafından, hangi önceliklere göre sahipleneceği önemlidir. Yukarıda da detaylı bir şekilde ele alındığı üzere, bu hususta uzlaşma sağlanamadığı takdirde, yerel aktörlerin bireysel biçimde hareket etmesi zorlaşacaktır. Kısacası, oluşabilecek sahiplenme ikiliği, melez barış sürecinin sürdürülebilirliğini de tehdit edebilir.

Sonuç: Barış İnşa Süreci Sonucunda Negatif veya Pozitif Melez Barış Oluşması

Yukarıda ayrıntılı bir şekilde açıklanan aktör ikiliği ve barış inşa sürecini sahiplenme ikiliği ışığında, melez barış inşa sürecinin sonucu negatif melez barış veya pozitif melez barış

olarak nitelendirilebilir. Literatürdeki tartışmalardan da yola çıkılarak, negatif melez barış, gücün ve temel normların uluslararası aktörler tarafından yerel topluma, devlete ve diğer aktörlere dışarıdan sağlanmasıdır. Pozitif melez barış ise eylemlerin ve normların yerel toplum ve yerel aktörler çerçevesinde, onların problemlerine, birebir cevap sağlayabilmesidir. Bu ancak, aktif yerel aktörlerin barış inşa süreçlerine aktif bir şekilde dahil olması ile başarılabılır. Bu çalışma, özellikle pozitif melez barış oluşması için gereken temel prensipleri ve anlayışları ortaya koymayı hedeflemiştir.

Melez barış inşası sonucunda, ilk aşamada, melez politikalar uluslararası ve yerel normlar arasındaki çatışmayı çözme konusunda başarısız olabilir. Bu problem, yukarıda da ortaya koyduğumuz barış inşa sürecini sahiplenme ikiliğinden kaynaklı olabilir. Bunun sonucunda, liberal barış anlayışı ile uluslararası aktörlerin yerel aktörler üzerinde kolonyal yönetim uyguladığına şahit olunabilir. Fakat bir diğer yandan, eğer uluslararası ve yerel aktörler arasında bir denge kurulduğu takdirde pozitif melez barış sağlanabilir. Bu bağlamda, barış inşa sürecinde aktör ve sahiplenme ikiliği oluştuğunda da negatif melez barış doğma olasılığının artabileceğini söyleyebiliriz. Bu ikilikler yüzünden uluslararası ve yerel yönetimlerin normları ve eylemlerinde oluşabilecek uyumsuzluklar, yerel ve aktif aktörlüğü (*actorness*) oluşumunu engelleyebilir.

Bu makalede, en temel kavram ve liberal barışta yeni bir evre olan melezleşme, Türkiye'nin Somali'deki melez barış inşa aktörü örneklemesi ile incelenmiştir. Bunun sonucu olarak, iki önemli varılacak nokta vardır. Bunlardan birincisi, melezleşmenin ve melez barışın iki ayrı oluşumun veya varlığın bir araya getirilmesiyle oluşan, üçüncü bir varlık olmadığıdır. Bunun aksine, kimi zaman liberal barış bir engel veya paradoks olarak var olsa da melezleşme süresince birçok aktörü, düşünceyi, yapıyı ve alternatifleri barındıran bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda, melez barış inşası, çeşitli fikirlerin, eylemlerin ve aktörlerin melezleştiği karmaşık ve uzun bir süreç olup, çift taraflı ve karşılıklı etkileşimin dinamik tutulduğu süreçler bütünüdür.

İkinci temel nokta ise melez barış; küresel kuzeyin değerlerinin, küresel güneye aşılanıp empoze edildiği bir süreç değildir. Aksine farklı örneklerde de görüldüğü üzere melez barış; çift yönlü eylemler, fikirler ve değerler trafiği olup, hem “yerel”in hem de “uluslararası”nın aktif aktörlüğü ile tepeden aşağı olmayan iş birlikçi ve yeni alternatiflere açık olan süreçlerin tamamıdır.

Bu çalışmada, temelde Türkiye’de Uluslararası İlişkiler çalışmalarında daha önce ele alınmamış olan melez barış kavramının tanımı, gelişimi ve eleştirileri üzerine oluşturulmuş akademik yazın değerlendirilip, melez barışın Uluslararası İlişkiler ve Barış İnşa Çalışmaları’na olan katkıları incelenmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma Barış İnşa çalışmalarında yeni bir adım olan melez barışın, liberal barış eleştirileri sonucunda yeni bir alternatif mekanizma olabileceği sonucuna varmıştır. Bu kavram, liberal barış yaklaşımlarının aksine, yerele dönüş kapsamında, barış inşa süreçlerinde uluslararası ve yerel aktörler arasında karşılıklı etkileşimin nasıl kurulması gerektiği; yerel toplumun ihtiyaçlarının, normlarının ve prensiplerinin önemini açık bir şekilde belirttiği için yerele dönüş literatürüne önemli bir katkı sağladığı saptanmıştır. Özellikle, tabandan-yukarı nosyonunu vurgulayan melez barış, yaklaşım bağlamında önemli bir değişime sebep olmuştur. Bu özellikler sebebiyle, Uluslararası İlişkiler ve Barış İnşa çalışmalarında çokça yer bulan bir kavram hâline gelmiştir.

1990’ların sonundan itibaren önem kazanan liberal barış odaklı barış inşa çalışmalarına, ciddi bir alternatif olabilecek melez barış ve melezleşme süreci değişik bakımlardan eleştirilmiştir. Birincisi, barış inşa sürecinde doğabilecek aktör ikiliği; ikincisi barış inşa sürecini sahiplenmede uluslararası ve yerel aktörler arasında doğabilecek ikiliğidir. Bu

bağlamda melez barış kavramı, son yıllarda ve yakın gelecekteki çalışmalarda melez barışın yeni bir alternatif olamayıp, liberal barışın devamı şeklinde nitelenmesi önem kazanan bir savdır. Bu bakımdan, melez barış çalışmalarında, potansiyel negatif yönlerinin nasıl aza indirgeneceğine dair çalışmalar yapılması beklenmektedir. Bu kavramın gelecekte birçok değişik ülkedeki barış inşa süreçlerinin incelenmesinde kullanılması öngörülmektedir.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı (2022). *Balkan ülkeleri, Türkiye ile ekonomik ilişkileri geliştirmeyi amaçlıyor*. Erişim tarihi: 20.05.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/balkan-ulkeleri-turkiye-ile-ekonomik-iliskileri-gelistirmeyi-amacliyor/2677807#>
- Bargués-Pedreny, P. & Randazzo, E. (2018). Hybrid peace revisited: an opportunity for considering self-governance?. *Third World Quarterly*, DOI: 10.1080/01436597.2018.1447849.
- Belloni, R. (2012). Hybrid peace governance: Its emergence and significance. *Global Governance*, 18(1), 21–38.
- Boege, V., Brown, A., Clements, K. & Nolan, A. (2008). States emerging from hybrid political orders. *Occasional Papers Series*, The Australian Centre for Peace and Conflict Studies (ACPACS).
- Boutros-Ghali, B. (1992). An agenda for peace: Preventive diplomacy, peacemaking and peacekeeping. *United Nations Report*, New York, 31 Aralık.
- Campbell, S., Chandler, D. & Sabaratnam, M. (Ed.) (2011). *A liberal peace? The problems and practices of peacebuilding*, Zed Books, New York.
- Chandler, D. (2015). Resilience and the ‘everyday’: Beyond the paradox of ‘liberal peace. *Review of International Studies*, (41) 1, 27-48.
- Coşkun, E. R. (2022). Melez Barış. Baysal, B. (Ed.) *Uluslararası ilişkilerde güvenlik*. İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 227-236.
- Diamond, L. (1995). *Promoting democracy in the 1990s: Actors and instruments, issues and imperatives*, Carnegie Corporation of New York.
- Dillon, M. ve Reid, J. (2001). Global liberal governance: biopolitics, security and war. *Millennium Journal of International Studies*, 30(1), 41–66.
- Doyle, M. W. (1983). Kant, liberal legacies, and foreign affairs: Part I, *Philosophy and Public Affairs*, 12 (3), 205–235.
- Doyle, M. W. (1995). Liberalism and world politics revisited. Charles W. Kegley Jr. (Ed.), *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal challenge*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, s. 86-103.
- Duffield, M. (2001). *Global governance and the new wars: The merging of development and security*. Zed Books, Londra.
- Fanthorpe, R. (2006). On the limits of liberal peace: Chiefs and democratic centralization in post-war Sierra Leone. *African Affairs*, 105(418), 27-49.
- Goldsmith, B. E. (2007). A liberal peace in Asia?. *Journal of Peace Research*, 44(1), 5–27.
- Hegre, H. (2005). Development and the liberal peace. *Nordic Journal of Political Economy*, No: 31, 17–46.
- Helman, G. B. & Ratner, S. R. (1992). Saving failed states. *Foreign Policy*, 3-20.
- Kant, I. (1949). Perpetual Peace. Friedrich C. J. (Ed.), *The philosophy of Kant*, Modern Library, New York, s. 453.
- Mac Ginty, R. (2008). Indigenous peacemaking versus the liberal peace. *Cooperation and Conflict*, 43(2), 139–163.
- Mac Ginty, R. (2011). *International peacebuilding and local resistance: Hybrid forms of peace*. Palgrave Macmillan, Londra.
- Nadarajah, S. & Rampton, D. (2015). *The limits of hybridity and the crisis of liberal peace*.

- Review of International Studies*, 41(1), 49-72.
- Newman, E., Paris, R. & Richmond, O. P. (2009). Introduction. Newman E., Paris R. ve Richmond, O. P. (Ed.), *New perspectives on liberal peacebuilding*, United Nations, United Nations University Press, s.3-26.
- Parekh, B. (1996). The cultural particularity of liberal democracy. Held, D. (Ed.), *Prospects for democracy: North, South, East, West*, Polity Press, Cambridge.
- Paris, R. & Richmond, O. P. (Ed.) (2009). *New perspectives on liberal peacebuilding*. United Nations, United Nations University Press.
- Paris, R. (2002). International peacebuilding and the “Mission Civilstrace”. *Review of International Studies*, 28.
- Paris, R. (2004). *At war’s end: Building peace after civil conflict*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Rampton, D. & Nadarajah S. (2016). A long view of liberal peace and its crisis, *European Journal of International Relations*, 23(2), 441-465.
- Richmond, O. P. (2010). Resistant and post-liberal peace. *Millenium Journal of International Studies*, 38(33), 665-692.
- Richmond, O. P. (2011). Post-colonial hybridity and human security. Chandler, D. & Hynek, N. (Ed.), *Critical perspectives on human security*, Routledge, Oxfordshire, s. 43-55.
- Richmond, O. P. (2015). The dilemmas of a hybrid peace: Negative or positive. *Cooperation and Conflict*, 51(1), 50-68.
- Spiro, D. E. (1994). The insignificance of the liberal peace, *International Security*, 19(2), 50–86.
- Spivak, G. C. (1988), “Can the subaltern speak?”, Nelson C. ve Grossberg, L. (Ed.), *Marxism and the interpretation of culture*, Macmillan, Basingstoke s. 271-316.
- Stamnes, E. (2010). *Values, context and hybridity: How can the insights from the liberal peace critique literature be brought to bear on the practices of the UN peacebuilding architecture?*. Working Paper: The Future of the Peacebuilding Architecture Project, Norwegian Institute of International Affairs and Centre for International Policy Studies, University of Ottawa.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (TCDB) (2022a), *Türkiye-Afrika İlişkileri*. Erişim tarihi: 10.05.2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (TCDB) (2022b), *Türkiye-Somali Siyasi İlişkileri*. Erişim tarihi: 06.05.2023, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-somali-siyasi-iliskileri.tr.mfa>
- Zartman, I. W. (1995). *Collapsed states: The disintegration and restoration of legitimate Authority*. Boulder CO, Lynne Rienner.